

**SOSYOLOJİNİN
KURUCULARI
Tocqueville,
Marx, Durkheim,
Weber**

Henri Mendras
Jean Etienne

Çeviri: Zuhâl Karagöz

HENRI MENDRAS

Fransız sosyolog Henri Mendras (1927-2003) adını ilk olarak 1967’de yayımlanan *La Fin des paysans* [Köylülüğün Sonu] adlı kitabıyla duyurdu. Köylülük ve kırsal toplumlar üzerinde uzmanlaşmış bir sosyolog olarak kabul edilen Mendras, bu alanda *Sociétés paysannes* [Kırsal Toplumlar], *Sociologie de la campagne française* [Fransız taşrasının sosyolojisi] gibi önemli eserlere imza attı. Michel Forsé ile hazırladığı *Le changement social, Tendances et paradigmes* [Toplumsal Değişim, Eğilimler ve Paradigmalar] adlı eseri Sosyolojinin İlkeleri adlı eseriyle genel sosyoloji alanındaki klasikleşmiş çalışmalarındandır. Kariyerinin ilerleyen yıllarında analiz alanını Fransız toplumundan Avrupa toplumlarına çevirerek *Six manières d’être européen* [Avrupalı Olmanın Altı Şekli] ve *L’Europe des européens. Sociologie de l’Europe occidentale* [Avrupalıların Avrupası. Batı Avrupa’nın Sosyolojisi] gibi çalışmalar yayımladı. Akademik hayatı boyunca, Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi’nde [Centre National de la Recherche Scientifique] araştırma direktörlüğü yaptı, Paris Siyasal Araştırmalar Enstitüsü’nde [Institut d’Études Politiques] profesör olarak çalıştı ve Fransız Ekonomik Konjonktür Gözlemevi’nde [Observatoire français des conjonctures économiques] görev aldı.

JEAN ETIENNE

Sosyal bilimler öğretmeni ve “Onursal Ulusal Eğitim Müfettişi” olan Jean Étienne, *Dictionnaire de Sociologie* [Sosyoloji Sözlüğü], *Les grands thèmes de la sociologie par les grands sociologues* [Önemli Sosyologların Gözünden Sosyolojinin Ana Temaları] gibi eserlerin yazımına katkıda bulundu.

ZUHAL KARAGÖZ

Galatasaray Üniversitesi sosyoloji bölümünde lisans eğitimini tamamladıktan sonra Fransa, Montpellier Paul Valery Üniversitesi’nde, sosyoloji yüksek lisans derecesini aldı. 2014 yılından beri sosyal bilimler alanında Fransızca ve İngilizceden Türkçeye çeviri yapmaktadır. 2022 yılında Bernard Lahire’in *Rüyaların Sosyolojik Yorumu* adlı eserinin çevirisiyle Institut Français Türkiye 2022 Fransızca Çeviri Ödülü’nü kazandı.

İÇİNDEKİLER

UYARI	9
1. KISIM	
TOCQUEVILLE YAHUT DEMOKRASİ	11
I. Kendi Dönemi İçinde Tocqueville	11
II. Tocqueville'in Eseri	16
Din	18
Orta Sınıf ve Toplumsal Hareketlilik	20
Özgürlük ve Eşitlik	23
Dernekler	26
Gelenekler	27
Bilgi Sosyolojisi	30
Değişim	32
Devrim	34
III. Yöntem	37
Saha	38
Yapıların Türdeşlikleri	42
Eğilim ve Karşılaştırmalar	45
IV. Tocqueville'in Halefleri ve Etki Alanı	47

2. KISIM

MARX YAHUT SINIF MÜCADELESİ 53

I. Kendi Dönemi İçinde Marx.....	53
II. Marx'ın Eseri.....	57
Üretim Biçimleri.....	58
Sınıflar.....	61
Tarihçi Marx.....	63
Sınıf Mücadelesi.....	64
Köylülük.....	67
Devlet.....	69
Yabancılaşma ve İdeoloji.....	71
III. Yöntem.....	73
IV. Marksist Gelenek.....	77
Yapısalcı Marksizmden Analitik Marksizme.....	78
Marx ve Weber Arasında: Dahrendorf, Touraine ve Bourdieu.....	81
Marksistlerin Gözünden Köylülük.....	86
V. Geçmişteki Sınıflar Nerede?.....	88
Simmel'e Göre Orta Sınıf.....	89
Halbwachs.....	91
ABD'deki Çalışmalar.....	93
Tabakalaşma, Hareketlilik ve Eşitsizlikler.....	95

3. KISIM

DURKHEIM YAHUT TOPLUMSAL BAĞ..... 99

I. Kendi Dönemi İçinde Durkheim.....	99
Öğretmenlik Mesleğine Hazırlık Yılları.....	99
Üçüncü Cumhuriyetin Siyasi, Toplumsal ve Dinî Bağlamı.....	104

II. “Bilimsel Sosyoloji” nin Doğuşu	107
Sosyolojinin Nesnesi: Toplumsal Olgu	108
Toplumsal Olguları Şeyler Gibi Görmek.....	111
Toplumsal Olguların Ön Tanımı.....	112
Karşılaştırmalı Yöntem.....	114
Toplumsalı Toplumsalla Açıklamak	115
Normal ve Patolojik	118
Durkheimci Yaklaşımın Kapsamı	121
III. Baskın Tema: Toplumsal Bağ	121
Toplumsal Bağın Biçimleri: Toplumsal İş Bölümü	122
Toplumsal İş Bölümü’nün Kapsamı.....	129
Modern Toplumlarda Toplumsal Bağın Çözünmesi:	
İntihar	130
İntihar’ın Kapsamı.....	135
Toplumsal Bağın Doğuşu:	137
Bilim ve Ahlak Arasında: Toplumsal Reform.....	144
IV. Gelecek Nesiller	147
İki Savaş Arası Dönemde Durkheimcılar.....	147
Savaş Sonrası Dönemde Durkheim Karşıtı Tepki.....	150
Durkheim’in Günümüze Etkisi	153

3. BÖLÜM

WEBER YAHUT AKILCILIĞIN ZAFERİ

I. Kendi Dönemi İçinde Weber	159
II. Weber’in Yöntembilimsel Duruşu.....	164
Değerlerle Olan İlişki.....	167
İdeal-tip	168
Toplumsal Eylem.....	170

Anlama ve Açıklama	172
Aksiyolojik Tarafsızlık	174
III. Baskın Temalar: Akılcılaştırma ve Tahakküm	175
Protestanlık ve Kapitalizm	175
Akılcılaştırma ve Değer Çatışması	182
Sınıflar, Statü Grupları ve Partiler	187
Siyasi Tahakküm Biçimleri	192
Tahakkümün Akılcılaştırması: Bürokrasi	197
IV. Gelecek Nesiller	202
Eserin Kabulü	202
Max Weber ve Fransız Sosyolojisi	204
KAYNAKÇA	211
SONUÇ	213
DİZİN	217

UYARI

Bu kitap bir sosyolojik düşünce tarihi değildir. Dört büyük sosyolog bu kitapta kendi namına değil, çağdaş sosyologlara faydalı olmaya devam ettikleri için incelenmiştir. Her birinin dehası, modern toplumları anlamak amacıyla genel bir paradigma geliştirirken, aynı zamanda bu paradigmayı kusursuzlaştırmak ve yorumlayıcı bir toplum kuramına dönüştürmek için özel tanımlayıcı çalışmalar yürütmeleridir. Genelleme ve ampirik araştırma arasında gidip gelmek sosyal bilimlerin, hatta aslında tüm bilimlerin başvurduğu bir yaklaşımdır. Toplumunu okumaları kadar yöntem konusundaki dersleri de sosyal bilimlere yeni giriş yapanların ilgisini çekmelidir.

Eğer kendimizi kasıtlı olarak sosyolojinin dört kurucusuyla sınırlandırdıysak, bunun nedeni onların günümüzdeki geçerliliklerini daha iyi vurgulamaktır ki bu da onların şanını azaltmaz, aksine muhtemelen daha da yüceltir. Bu kitabın başlığı “Büyük Ataların Usulünce Kullanımı Üzerine” olabilirdi.

Ortaya koydukları şemalar, karşılaştırmaların yardımıyla inşa edilmiştir. Tocqueville, Fransa’yı daha iyi anlamasını sağlayacak bir model aramak için Amerika’ya gitmiş ve İngiltere’yi gözlemlemeyi hiç bırakmamıştır. Bir Alman olan Marx, uzun süre

İngiltere ve Fransa'da yaşamış, İngiliz kapitalizm modelinin Fransa ve Almanya'ya nasıl uyarlanabileceğini öngörmeye çalışmıştır. Yarım yüzyıl sonra araştırmalar yürüten Weber ve Durkheim ise artık kendi toplumlarına dışarıdan bakmıyorlardı. Tabiri caizse bu toplumların içine doğmuşlardı ve onları sorgulamıyorlardı. Bunun yerine, Weber tarihsel malzeme, Durkheim ise istatistiksel ve etnografik malzeme kullanarak toplumu içeriden ve karşılaştırma vasıtasıyla anlamaya çalışmışlardır.

Bu dört sosyologdan her biri kendi açıklama anahtarına vardı: Eşitliğin ilerlemesi, sınıf mücadelesi, toplumsal rollerin farklılaşması ve akılcılaştırma (rasyonalizasyon) her zaman çağdaş sosyologlar tarafından incelenen mekanizmalar olmuştur. Bu makro-sosyolojik karşılaştırmacılık örnek teşkil etmeye devam etmektedir; geleceğin sosyologları olsun ya da olmasın, tüm genç beyinler bu yaklaşımdan beslenmelidirler.

145, 214
sonuçlar paradoksu 210
soylu toprak sahipleri 34
statü grupları 188, 190, 191
Stuart Mill 115
suç 113, 119, 120, 123, 134, 154
şirket 82, 176

T

tabakalaşma 17, 44, 66, 80, 83, 95,
96, 187, 192, 203
tahakküm 83, 84, 192, 193, 194,
195, 196, 197, 210
Talcott Parsons 134, 202, 203
tarihsel materyalizm 54, 60
Tocqueville yasası 24, 36
topluluk 189, 215
toplum 9, 13, 17, 18, 22, 23, 33, 45,
46, 49, 59, 64, 72, 82, 84,
92, 94, 105, 108, 113, 119,
121, 122, 124, 125, 129,
131, 134, 135, 141, 145,
149, 151, 154, 214, 215
toplumsal bağ 121, 123, 124, 126,

128
toplumsal eylem 170, 171, 184
toplumsal farklılaşma 122
toplumsal hareketlilik 41, 96, 189
toplumsallaşma 109
toplumsal morfoloji 110
toplumsal olgu 107, 110
toplumsal sınıf 83, 85, 86, 189
toplumsal yapı 59, 60

Ü

üretim biçimi 58, 59, 61
üretim ilişkileri 58, 59, 60
üretim tarzı 58, 59, 64, 77, 78, 79,
86

Y

yabancılaşma 36, 65, 127
Yapıların Türdeşlikleri 42
yaptırım 109, 123, 154
yöntembilimsel bireycilik 31, 209

Z

zorlama 108, 109, 124, 205